

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Жұмабек Тәшенов

ЖАРИЯЛАНДЫ
16.11.2021СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/110205/>

Эл-Фараби атындағы ҚазҰУ профессоры, доцент Жанатаев Данат Жанатайұлы
Эл-Фараби атындағы ҚазҰУ 1-курс магистранты Сұлтан Толғанай Абайқызы

Биыл көрнекті мемлекет қайраткері Жұмабек Тәшеновтің 106 жылдығы болды. Бүгінде Қазақстан ТМД-дағы өз шекарасын толық межелеген және оны заңды түрде бекіткен жалғыз ел болып табылады. Республиканың көршілерінің ешқайсысымен ешқандай аумақтық даулары жоқ. Біздің ата-бабаларымыз еліміздің аумақтық тұтастығын қылыш пен сөзбен қорғады. Бейбіт, қарусыз, дипломатия сөзімен айтқанда, Президенттің басшылығымен егемен Қазақстан өзінің шекараларын жиырма жыл ішінде толық межелеп, заңды түрде бекітті. Бір сөзбен айтқанда, республиканың аумақтық тұтастығын қорғау жолында тұрған Жұмабек Тәшенов, Қазақстанның аумақтық тұтастығы туралы айтқанда, оны еске түсіру мүмкін емес.

Жұмабек Тәшенов 1915 жылы Ақмола облысы Аршалы ауданында дүниеге келген. Солтүстік Қазақстан, Ақтөбе облыстарында басшылық қызметтерде жүріп, өзін мықты шаруашылық жүргізуші, мемлекеттік қызметші, сауатты басшы ретінде көрсете білді. 1955-1960 жылдары ол Қазақстанның Жоғарғы Кеңесінің басында тұрды (қазіргі тілмен айтқанда Парламенттің спикері болды), ал 1960-1961 жылдары Министрлер Кеңесінің төрағасы қызметін атқарды, басқаша айтқанда үкіметтің басшысы, одақтық Республиканың премьер-министрі болды.

Тәшенов Қазақстанның басшылығында болған жылдар маңызды тарихи оқиғамен – Тыңның көтерілуімен байланысты. Кезінде тың жерлерді игеру идеясының да өз сыншылары болған, соның ішінде Қазақстан басшысы Жұмабай Шаяхметов та болды. Олардың дәлелдері Солтүстік Қазақстан даласындағы дәстүрлі дамыған мал шаруашылығына соққы беру, сондай-ақ сол кездегі республикадағы байырғы қазақ халқының азғантай пайызын қысқарту болды. Алайда, тұтастай алғанда, тың жерлерді игеру, сөзсіз, Қазақстан тарихындағы оң оқиғаға айналды. Оның арқасында Қазақстан бүгінде әлемдік деңгейдегі астық жинағышқа, ірі астық өндіруші және экспорттаушыға айналды. Орталық Азия елдерінің үстелдеріндегі ең дәмді торттар қазақстандық ұннан жасалғанына сенімді бола аласыз. Бұл ұлттық қауіпсіздік элементі – Қазақстанның азық-

түлік қауіпсіздігінің кепілі болды. Бірақ сол жылдары аумақтарды беру тәжірибелерімен байланысты шешімдер болды. Мысалы, 1957 жылы Ноғай даласы – Солтүстік Кавказдағы ноғайлардың дәстүрлі қоныстану аумағы Дағыстан, шешен-Ингушетия және Ставрополь өлкесінің арасында бөлінді. Бұған дейін, 1954 жылы Қырым облысы (осыдан 10 жыл бұрын Қырым татарлары жер аударылған) РСФСР құрамынан Украин КСР-іне берілді. Мұндай эксперименттер қозғады. Мәскеуде Оңтүстік Қазақстанның мақта егетін аудандарын Өзбекстан құрамына беру идеясы пайда болды.

Осындай идеялардың ішінде Маңғыстауды мұнай кен орындарымен бірге Түркіменстан құрамына беру де болды. Сонымен қатар, Қазақстанның солтүстік облыстары тың өлкесіне біріктірілді. Тың өлкені Мәскеудің тікелей басқаруына беру керек еді, яғни республиканың солтүстігін Қазақстаннан Ресейге дейін кесіп тастау керек еді. Жұмабек Тәшенов осы шешімдердің бәріне қарсы шықты. КСРО Конституциясына сүйене отырып, ол мұндай шешімдердің сенімсіздігін дәлелдеді. Тәшеновтің қағидатты ұстанымы Қазақстанның аумақтық тұтастығын сақтауға көмектесті. Оған бұл лауазым тұрғанымен, Тәшенов зейнеткерлікке шыққанға дейін Оңтүстік Қазақстан облысының игілігі үшін жұмыс істеген Шымкентке жіберілді. Сол жылдары Тәшеновты бәрі бірдей түсінбеді... Бір ортақ ел бар сияқты – КСРО, қандай айырмашылық бар, қай жер қай субъект, аймақ аясында Бірақ КСРО-ның ыдырауы қазақстандық саясаттың көрегендігін көрсетті. Орта Азияны, Закавказьені және т.б. межелеу кезінде құрылған баяу қимылдайтын миналар алғашқы мүмкіндікте жарылды: Қарабақтағы әзірбайжан-армян қақтығысы, ОШ қырғыны, Қырым, Донбасс, Приднестровье проблемалары, осетино-ингуш қақтығысы, Грузин-осетин және грузин-Абхаз соғыстары, Ферғана алқабындағы қырғыз, өзбек, тәжік анклавтарының шешілмеген мәселелері... барлық осы оқиғалар бір нәрсе екенін көрсетті-халықтар достығы, ал екіншісі – республиканың аумақтық тұтастығы. Бүгінгі біздің мақсатымыз-ата-бабаларымыз сақтаған нәрсені сақтау. Оның ішінде Жұмабек Тәшенов те бар.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.